

**SØREN KIERKEGAARD OG HERRNHUTERNE. OM
TEOLOGI OG FORKYNDELSE I EN MODERNE TID**
ANDERS KINGO
FØNIX, 2021
393 SIDER

Anmeldt af Jakob Valdemar Olsen

Anders Kingo har været sognepræst gennem mange år, er nu valgmenighedspræst i Balle, er dr.theol. på en afhandling om Kierkegaard og forfatter til flere bøger om samme. Nu har han så udgivet endnu en, nemlig om Kierkegaard og herrnhuterne. Dog vil det være en tilsnigelse at sige, at hovedfokus er herrnhuterne eller pietismen. Det, der fylder, er Kingos læsning og anvendelse af Kierkegaard. Den overskrift, der er bedst dækkende for bogen, er undertitlen, hvor teologi for Kingo bliver identisk med Kierkegaard, hvilket betyder, at følgende overskrift fanger indholdet i bogen: »Kierkegaard og forkyndelse i vores tid«.

Bogen er delt op i tre dele, hvor første del (s. 29-75) har fokus på Kierkegaards opvækst og berøring med brødremenigheden i Stormgade i København. Anden del (s. 77-273) handler om Kierkegaards tænkning. Tredje del (s. 275-389) drejer sig om konsekvenserne af Kierkegaards

teologi for pietisme og moderne tænkning.

Kingo skriver i forordet, at bogens ambition er at foretage en »teologisk refleksion af spørgsmålet om Kierkegaards forhold til pietismen i almindelighed og herrnhutismen i særdeleshed« (s. 13). Det motiv finder jeg voldsomt interessant og kærkomment, men blev noget skuffet over, at det meste af bogen ikke handler om det. Dog er jeg glad for, at Kingo har taget temaet op, og at han har en insisterende teologisk læsning af Kierkegaard. Ikke fordi jeg har noget imod andre læsninger, men det er ofte andre læsninger end den teologiske, der fylder. Samtidig kan jeg dog også finde Kingos teologiske læsning noget lukket, da han insisterer på, at Kierkegaard skal læses ud fra en bestemt forudsætning, som er Kingos, ellers fejlæser man Kierkegaard, hvilket gør, at den læser som følger Kingo hele vejen ender med en noget amputeret Kierkegaard.

Den forudsætning, som Kingo bider sig fast i, er, at Gud må give os forudsætningen, så vi kan tænke og leve ud af Gud. Den forudsætning har »ingen almen, ydre eller objektiv gyldighed [...] Forudsætningen er blottet for al objektivitet« (s. 214-215). Dermed forlader Kingo en filosofisk eller skabelsesteologisk læsning af Kierkegaard, men også en hel del af Kierkegaards egen tænkning. Når den kristne Gud medtænkes, mener Kingo, må alt hvad Kierkegaard siger nytænkes, ellers misforstår man det, men hvorfor Kierkegaard så er så glad for Sokrates og det almenmenneskelige, bliver svært at forstå ud fra Kingos tilgang. Hvad Kingo mener med objektivitet, får læseren ikke at vide, for det defineres ikke. Jeg går ikke ud fra, at Kingo ønsker at hyldede vilkårlighed eller ren subjektivism, som han også kritiserer nogle steder i bogen (s. 253, 289), men der kommer ikke desto mindre en påståelighed over bogen. Vi får at vide, at Kierkegaard ikke tænker i begreber, han tænker i stedet i kategorier (s. 345-346), men hvorfor Kierkegaard så kan skrive bøger om begrebet ironi og begrebet angst, får vi ikke forklaret udover, at han med begreb, ikke mener begreb, som noget vi kan begribe og råde over (s. 376). Mange steder kan jeg som læser spørge efter definitioner eller argumenter, men får i stedet udråbstegn og påstande. Kierkegaards egen selvrefleksion og dialektik forsvinder flere gange og erstattes ofte af polemik.

Denne mangel på grundighed rammer også Kingos læsning af andre. I bogen løber Bibelen, Luther, Kierkegaard og Kingo sammen (s. 102), og fra den bastion sky-

des der på en lang række af andre personer og retninger, men desværre af og til i en noget karikeret form. Et par gange får vi at vide om Jesper Brochmand, at han mener, at helt »ned til det enkelte komma er Den Hellige Skrift ufejlbar« (s. 23, 211), men Brochmand vidste godt, at Bibelen ikke oprindelig forelå på dansk eller latin, og at kommateringen er kommet til senere. Den lutherske ortodoksi var, siger Kingo, »uden indre fromhed« (s. 23), men hverken Brochmand eller ortodoksien som helhed kan med rette beskrives sådan. Der er meget i ortodoksien, der peger frem mod pietismen. Vi får at vide om forkyndelsen, som Kierkegaard mødte i sin opvækst, at »dens fantasi rakte kun til skildringer af evig kval og pine« (s. 299), hvilket lyder som ren karikatur. Zinzendorf bliver gentagne gange beskrevet som en, der forkastede arvesynden (s. 281, 284, 323, 339, 351, 354), hvilket Zinzendorf ifølge sig selv ikke gjorde, da han fastholdt, at vi alle fødes som syndere, men samtidig mente, at det ikke er arvesynden, der skiller os fra Gud, det gør kun vantroen, fordi Jesus er død for alle verdens syndere. Man kan så diskutere, om det er muligt at adskille arvesynd og vantro på den måde Zinzendorf gør, men den overvejelse inddrager Kingo ikke.

Alt det betyder, at ortodoksien, pietismen og rationalismen bliver beskrevet i negative vendinger, som udtryk for tænkning, der ikke er kierkegaardsk. Når Kierkegaard så bruger pietistiske vendinger og begreber og tilsyneladende tænker pietistisk, så er indholdet i virkeligheden et ganske andet end i pietismen, selvom Kierkegaard ikke siger det direkte. Vi må

forstå, at når Kierkegaard siger det samme som pietisterne, så mener han noget andet: »Derfor har pietismens begreber [...] et helt andet indhold hos ham end i pietismen« (s. 291). Fordi Kierkegaards forudsætning er, som Kingo siger, den er, må han mene noget andet end pietisterne, når han siger det samme som dem (s. 301). Hans kritik af og polemik mod herrnhutismen er indirekte, siger Kingo (s. 310). De paralleller, der er, er kun tilsyneladende: »Skønt Kierkegaard helt ned i sprogbrugen taler herrnhutisk, betyder ordene altså noget ganske andet« (s. 311). Kierkegaard har et hovedanliggende, som »er én lang polemik mod den tankegang, Kierkegaard har mødt under sin opvækst, men i veneration over for den rige arv, han havde modtaget i hjemmet på Nytorv og i brødersocietetet i Stormgade er polemikken holdt i den indirekte form uden navns nævnelse« (s. 341). Den form for argumentation, hvis man kan kalde den det, finder jeg ikke særligt overbevisende. På den måde kan man få Kierkegaard til at mene hvad som helst om alt det, han ikke udtaler sig om.

Den del af bogen, jeg finder mest vellykket, er første del, som omhandler brødermenigheden i Stormgade i København, som var et fællesskab familien Kierkegaard flittigt besøgte og den ældre Kierkegaard økonomisk støttede. Den del må der gerne arbejdes mere med, men det må gerne gøres uden at videregive hele Søren Kierkegaards teologi på samme tid. Bogen kan anbefales med de forbehold, jeg har angivet her. Det er tydeligt, at Kingo er godt hjemme i hele Kierkegaards forfatterskab og forstår at inddrage rammende

citater fra skatkisten, selvom jeg i flere tilfælde vil tolke citaterne anderledes, end Kingo gør. Hans lidenskab for Kierkegaard og forkyndelse skinner igennem fra først til sidst. Det er Kingos hjerteblod, som han lever af, og han kender andre, som lever af det samme.